

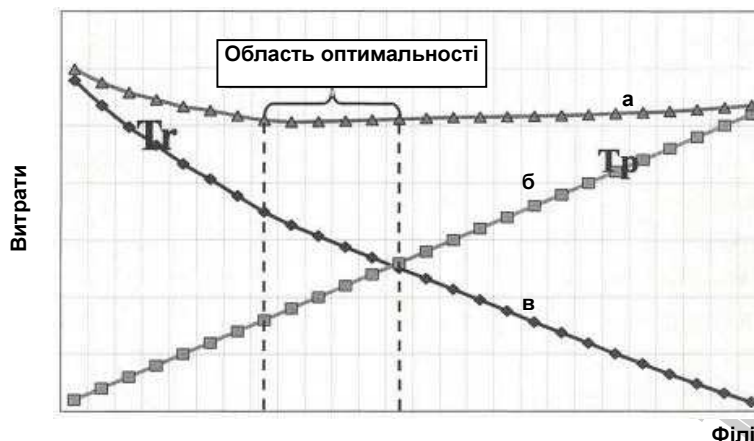

Рис. 2. Графічне відображення оптимізаційної моделі

З даної моделі випливає кілька висновків:

- оптимальна кількість філій залежить від бажаної частки ринку, чим більше бажана частка ринку, тим більш розгалуженою має бути дистриб'юторська мережа;
- оптимальна кількість філій залежить від вартості транспортування товарів, яка збільшує або зменшує значущість транспортних витрат на непряме покриття ринку в моделі.

Наведена модель також має велике практичне значення при формуванні стратегії розвитку компанії, оскільки розкриває взаємозв'язок між такими основними стратегічними показниками дистриб'юторської компанії, як бажана частка ринку (частка покриття ринку) та необхідна кількість філій (розгалуженість мережі). Даний етап моделювання має передувати наведеним вище моделям, які визначають оптимальну географію розташування філій дистриб'юторської мережі.

Таким чином, у статті описано двоступінчасту модель оптимізації дистриб'юторської мережі. Перший крок визначає кількісні характеристики розгалуження дистриб'юторської мережі з урахуванням бажаних у майбутньому показників покриття ринку та його специфіки, а другий крок дозволяє, використовуючи алгоритми оптимізації транспортних задач, одержати оптимальні географічні координати розташування філій на території України. Модель має велике практичне значення й наукову новизну.

1. Багров Н.В. Региональная геополитика устойчивого развития. – К., 2002.
2. Бахвалов Н.С. Численные методы. – М., 1975.
3. Дорогунцов С.И., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Теорії розміщення продуктивних сил і регіональної економіки. – К., 2001.
4. Зайченко Ю.П., Шумилова С.А. Исследование операций: Сборник задач. – Киев, 1990.
5. Регионы Украины: поиск стратегии оптимального развития / Под ред. А.П.Голикова. – Харьков, 1996.

Надійшла до редколегії 12.10.04

Т.В. Гайдай, канд. екон. наук

МЕТОДОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ТЕОРІЇ НАУКОВИХ ПАРАДИГМ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

Присвячено розкриттю методологічного значення застосування парадигмального підходу Т.Куна до розвитку економічної науки, з'ясуванню особливостей взаємодії наукових парадигм.

The article is devoted to the research of T.Kuhn's paradigm approach, its methodological essence for the historical growth of economic science, analysis of the scientific paradigm interaction particular features.

Процес дослідження генезису, еволюції економічної науки та її теоретичних складових актуалізує широке коло філософських, гносеологічних і методологічних проблем, пов'язаних із пізнанням загальних закономірностей та структури розвитку наукового знання. Потужний внесок у розробку даної теоретичної проблематики було здійснено в рамках сучасної філософії науки. Йдеться, зокрема, про методологічне значення концепцій розвитку науки всесвітньо відомих філософів XX ст. К.Поппера, Т.Куна, І.Лакатоша, П.Фейєрабенда, С.Тулміна, К.Поланьї та інших, які не тільки розвинули, але й суттєво оновили традиційні наукові уявлення в цій галузі. Тому не буде перебільшенням сказати, що сьогодні без врахування та аналітичного розгляду їх наукового внеску не може обійтись жодна серйозна праця з методології економічної теорії та історії. Як зазначав відомий історик економічної теорії М.Блауг, "методологію економічної науки" слід розуміти просто як філософію науки в її застосуванні до економіки" [1, с. 35].

Разом з тим слід визнати, що у вітчизняній літературі з історії економічної теорії та її методології мають місце поки що початкові спроби залучити аналітичний потенціал сучасної філософії науки до розробки теорії і методо-

логії історико-економічного аналізу світової та української економічної думки. У цьому зв'язку слід, зокрема, зазначити праці професорів П.М.Леоненка [2, с. 18–25] та В.Д.Базилевича [3, с. 25–34], а також публікації автора статті [4, с. 60–66; 5, с. 67–70; 6, с. 13–16].

Проте подальшої теоретичної розробки потребує сутність парадигмального виміру розвитку економічної науки, з'ясування особливостей взаємодії наукових парадигм у її історичному розвитку. У реалізації зазначених дослідницьких завдань полягає мета даної публікації.

Уперше в науковий обіг категорія "парадигма" була введена видатним американським філософом, істориком і методологом науки Томасом Семюелем Куном (1922–1995). Це було здійснено в його фундаментальній праці "Структура наукових революцій" (1962), яка знаменувала справжній переворот у філософії науки XX ст. Вагомість цієї праці полягала в тому, що в ній Т.Кун розробив нову концепцію розвитку науки, яка принесла автору світове визнання. У 1970 р. вийшло друком друге видання, що містило нові суттєві доповнення до першого видання, які не тільки мали уточнюючий характер, але і значною мірою розвивали попередню концепцію.

Можна без перебільшення констатувати, що Т.Кун розпочав революцію в історіографії науки. Своєрідність дослідницького підходу вченого полягала у ґрунтуванні його дослідження на "історично орієнтованому образі науки". У цьому зв'язку Т.Кун зауважував: "Історія, якщо її розглядати не просто як сховище ... фактів, розташованих у хронологічному порядку, могла би стати основою для рішучої перебудови уявлень про науку, що склались у нас на теперішній час" [7, с. 23]. Мету свого дослідження Кун бачив "у тому, щоб окреслити хоча б схематично зовсім іншу концепцію науки, яка вимальовується з історичного підходу до дослідження самої наукової діяльності" [7, с. 23]. Результати цього дослідження мають безсумнівне загальнонаукове філософсько-методологічне значення. Зокрема, вони дали могутній імпульс як для розвитку історико-економічних досліджень, так і наукових розробок причин і природи змін наукової структури економічної думки. Про це свідчать праці визнаних фахівців у галузі історії та методології економічної науки.

Свій науковий підхід Т.Кун протиставив (чи, точніше, розвинув у доповнення) насамперед панівній на той час кумулятивній теорії пояснення прогресу науки, згідно з якою науковий розвиток розглядався як простий поступальний приріст чи накопичення знання. На противагу цьому Т.Кун здійснив оригінальну та вельми плідну спробу дати першу аналітичну реконструкцію розвитку наукового знання як чергування еволюційних і революційних наукових змін. Тим самим він прагнув подолати спрощеність кумулятивної моделі. Підхід Т.Куна поєднував філософсько-науковий, історичний, методологічний і соціологічний виміри дослідження наукового розвитку. Учений здійснив емпіричні підтвердження своєї теорії переважно на прикладі точних наук (фізики, астрономії, математики та ін.), виходячи з ознак їх більшої формалізованості та універсальності. Але це не завадило подальшій популяризації й адаптації теорії парадигм і наукових революцій Т.Куна для інших наукових галузей, включаючи соціальні чи суспільні науки та навіть окремі галузі культури і мистецтва.

Формування парадигми, за Т.Куном, є ознакою зрілості розвитку будь-якої науки. Парадигма виникає шляхом накопичення наукових результатів, отриманих на основі стандартних методологічних підходів і дослідницьких принципів, визнаних науковою спільнотою в певній теоретичній галузі. Період панування певної парадигми Кун назвав періодом "нормальної науки". Прихильників нормальної науки об'єднує єдиний погляд на вибір проблем дослідження (науковий предмет) і те, в який спосіб це має бути здійснено (наукові методи). Тому період нормальної науки є кумулятивним процесом її розвитку, спрямованого на розв'язання головоломки (складних, суперечливих досі нерозв'язаних наукових проблем) у межах загальноновизнаного аналітичного каркасу. Про "злам" нормальної науки знаменують ознаки наукової кризи, що супроводжується бурхливим поширенням нових теорій, особливим поживанням методологічних дискусій. У процесі наукової революції на зміну попередній парадигмі приходять нова. Вона представлена новою системою наукових поглядів, у рамках яких пропонується нове переконливе розв'язання проблем, на існування яких чи можливість альтернативного вирішення наукова спільнота досі не зважала.

Отже, *модель розвитку науки*, за Куном, – це зміна парадигм шляхом здійснення наукових революцій, які означають поворотні моменти розвитку науки і несуть наукові відкриття, що означають відмову науковців від попередньої, загальноновизнаної, традиційної парадигми на користь нової, що вбирає в себе більш досконалі,

новітні інструменти і методи дослідження та теоретичного пізнання дійсності. Т.Кун намагався виявити загальний механізм розвитку науки як єдиного цілого, яке поєднувало б "нормальну науку" з якісними стрибками в її розвитку під час наукових революцій.

Таким чином, основні змістовні складові теорії Т.Куна – це вчення про парадигми та наукові революції. Зупинимось на першій складовій. До Куна основним структурним елементом функціонування та розвитку науки вважалась теорія. "Проте, – зауважував учений, – термін *теорія* у тому сенсі, в якому він звичайно використовується у філософії науки, означає структуру, набагато більш обмежену за її природою і обсягом, ніж структура, яка потрібна тут" [7, с. 234]. Т.Кун уперше застосував як базовий структуроутворювальний і концептуальний модуль науки не окрему теорію, як це було до нього, а більш комплексне й набагато більш об'ємне поняття – парадигму (від грец. *paradeigma* – приклад, зразок). Після виходу праці Т.Куна поняття парадигми отримало досить широке застосування в різнофаховій науковій літературі. Слід зауважити, що останні роки в українській економічній літературі склалась певна термінологічна "мода" на його активне вживання. При цьому автори, на жаль, нерідко застосовують його некоректно, найчастіше – як синонім чи заміник теорії (концепції). Тим самим ігноруються нетотожність і глибокі сутнісні розбіжності цих понять. З огляду на це, на нашу думку, нагальним є відновлення належної наукової чіткості дефініцій, тобто вживання терміна відповідно до його істинного змісту. У даному контексті доречно нагадати слушне зауваження самого Т.Куна: "Доти, доки термін може бути вільним від довільних домислів, слід уникати введення іншого аби уникнути непорозуміння" [7, с. 234].

Отже, введення терміна *парадигма* було зумовлено його новим значенням чи контентом (уявним змістом). "Під парадигмами я розумію визнані всіма науковими досягненнями, які протягом певного часу дають науковій спільноті модель постановки проблем та їх розв'язання", – зазначав Т.Кун [7, с. 17]. Тобто парадигма – це, звісно, не теорія, але й не проста сукупність теорій. Зміст цього поняття насправді більш широкий, а тому заслуговує окремого розгляду. Парадигма – це прийнята науковою спільнотою теоретико-методологічна модель, зразок постановки і розв'язання наукових проблем. Вона становить певну метатеоретичну єдність і для певної спільноти вчених базується на спільних світоглядних, онтологічних і гносеологічних установках дослідників.

Реальна багатомірність поняття парадигми зумовила множинність його визначень Куном. Скрупульозний англійський учений М.Мастерман зробив висновок, що в першому виданні "Структури наукових революцій" термін *парадигма* використовується двадцятьма двома різними способами [8, с. 65]. Значною мірою це пояснюється як вербальною різноманітністю (стилістичною неузгодженістю) визначень за умов збереження єдності контенту, так і багатством його відтінків. На думку М.Блауга, Т.Кун вкладає в термін *парадигма* такі основні значення: по-перше, він часто вживає слово парадигма в його словниковому значенні – як певний зразковий приклад наукових досягнень минулого, який слугує моделлю для сучасних учених; по-друге, він також вживає це слово в зовсім іншому значенні – як вибір певного набору проблем і методів для їх аналізу; по-третє, слово парадигма набуває часом ще більш широкого змісту, означаючи загальне метафізичне бачення світу [1, с. 77].

Як зазначалось, друга структурна складова концепції Т.Куна – це вчення про наукові революції як історично-часового чергування парадигм: унаслідок наукової кризи старої парадигми відбувається її заміна новою.

На основі ознайомлення читачів з першим варіантом "Структури наукових революцій" Т.Куна складалось таке уявлення про безпосередній гносеологічний механізм реалізації наукових революцій:

- у період нормальної науки існує не більше однієї парадигми, (монопарадигмальна структура нормально-го розвитку науки); нормальна наука є еволюційно-кумулятивним процесом розв'язання головоломок у межах єдиного (одного) аналітичного каркасу;

- заміна попередньої парадигми наступною відбувається виключно шляхом наукової революції; тобто в історичному часі відбувається лише чергування, але аж ніяк не співіснування парадигм;

- революційні переломні етапи в розвитку науки означають повне порушення під час "революційної кризи" наукової комунікації між прихильниками старої і нової парадигми;

- передвісниками періоду "зламу" нормальної науки є поширення нових теорій і бурхливість методологічних дискусій; нова система поглядів несе в собі нові можливості і способи теоретичного вирішення проблем, на які раніше просто не зважали;

- отримання нового знання неминуче означає втрату частини старого; перехід до нового знання набуває природи релігійного переживання та зміни гештальта;

- нова система поглядів, у свою чергу, стає нормальною наукою нового покоління [7, с. 99, 112, 129, 151; 1, с. 77–78].

У частині вчення про парадигму, зміст та ознаки наукових революцій теорія Т.Куна є застосовною до аналізу історичного розвитку економічної науки. Під визначення парадигми підпадають такі важливі віхи її розвитку, як класична теорія, неокласика, кейнсіанство. Ознакою наукової зрілості, насправді, стало формування першої наукової економічної парадигми у вигляді класичної школи (друга половина XVII – перша третина XIX ст.).

Чергування парадигм в економічній теорії також відбувалось шляхом реалізації наукових революцій – маржинальної 70-х рр. XIX ст. (перехід від класики до неокласики), кейнсіанської 30-х рр. XX ст. (перехід від неокласики до кейнсіанства). Обидві революції за своїми ознаками цілком підпадали під Кунівську інтерпретацію: "руйнація існуючої традиції наукової практики", "започаткування нетрадиційних досліджень, які врешті-решт приводять усю дану галузь науки до нової системи приписів (commitments), до нового базису для практики наукових досліджень" [7, с. 29], руйнація наукових традицій, "відмова наукової спільноти від тієї чи іншої віками освяченої наукової теорії на користь іншої теорії, несумісної з попередньою" [7, с. 29], зміна професійних стандартів, наукові відкриття революційного значення, які означають трансформацію попередніх наукових поглядів, "зміна значень усталених та загальновідомих понять", "зміна понятійної мережі, через яку вчені розглядають світ" [7, с. 141] та ін. Кожна з наведених ознак є ілюстрацією чи констатацією тих ідейних, методологічних і теоретичних зрушень, які відбувались упродовж зазначених наукових революцій. Так, маржинальна революція знаменувала заперечення виробничого витратно-факторного підходу класиків у теорії цінності. Натомість маржиналісти базували свою теорію цінності на домінуванні сфери споживання і суб'єктивно-психологічній оцінці споживачем кориснісних ознак цінності блага. Аналогічно кейнсіанська революція стала науковим запереченням класично-неокласичної доктрини автоматичного ринкового саморегулювання, яка акцентувала увагу на проблемах і обмеженнях ринкової пропозиції, довівши необхідність регулюючих заходів держави, а також першорядне значен-

ня рівня сукупного попиту. І таких наукових паралелей можна наводити безліч.

Певним підтвердженням (ілюстрацією) теорії Т.Куна є також те, що початок наукових революцій в економічній теорії, як правило, знаменувався актуалізацією нових проблем дослідження (роль корисності, яка навіть не включалась у предмет класичної економічної ортодоксії, як фактора цінності – у випадку маржинальної революції; роль циклічних нерівноважних станів ринку, недостатнього попиту та його державного регулювання – у випадку кейнсіанської революції), а також активізацією методологічних дискусій (дискусія про метод між К.Менгером та Г.Шмоллером у 70-ті рр. XIX ст., дискусія 30-х рр. XX ст. про ліберальну доктрину "laissez faire" та необхідність державного регулювання ринку між Дж.М.Кейнсом та Ф.Гайеком).

Основною відмінністю інтерпретації Т.Куном структури розвитку науки є те, що в ній (у першому виданні праці вченого) відтворена саме однопарадигмальна (монометодологічна та монотеоретична) модель розвитку нормальної науки перед і після здійснення наукових революцій. Тобто на проміжках нормальної науки, за Куном, мова може йти лише про єдину парадигму. Утвердження нової парадигми можливе лише через здійснення наукової революції. Тим самим початковий варіант теорії Куна суперечив реаліям існування теоретико-методологічної множинності (багатопарадигмальності) у різних галузях суспільних наук, зокрема економічній.

Певною мірою розв'язанням цієї суперечності може бути додаткова (спеціальна) адаптація концепції Куна до застосування у сфері суспільних (соціальних) наук. Учений, як відомо, розробляв і ілюстрував свої погляди виключно емпіричним матеріалом з історії розвитку природничих наук. Разом з тим він і сам усвідомлював більший науковий плюралізм у соціальних науках та недвозначно висловлювався з цього приводу: "... провівши один рік у спільноті, яка складалась головним чином із спеціалістів у галузі соціальних наук, я несподівано зіткнувся з проблемою розбіжності між їх спільнотою та спільнотою вчених-природознавців, серед яких навчався я сам. Особливо я був вражений кількістю і мірою відкритих розходжень ... з приводу правомірності постановки тих чи інших наукових проблем та методів їх вирішення" [7, с. 16].

Разом з тим, і це не менш важливо, слід взяти до уваги суттєві уточнення і корекції, зроблені автором у наступному, другому, виданні "Структури наукових революцій". З урахуванням отриманих відгуків читачів та аналітиків, беручи до уваги те, яким чином ними були сприйняті його ідеї, вчений вважав за потрібне зробити у другому виданні додаткові суттєві уточнення, доопрацювання і роз'яснення, щоб звільнити викладення своїх ідей від можливості неточності чи розбіжності інтерпретацій. Річ у тому, що в першому виданні праці Т.Куна містився найбільш "радикальний" чи, так би мовити, узагальнений, "укрупнений" варіант викладення його теорії. Надалі Т.Кун відмовився від надмірної категоричності своїх попередніх тверджень про співвідношення парадигм та характер їх зміни упродовж наукової революції.

Так, методолог з Кембриджського університету Дж.Воткінс у своїй статті "Проти "нормальної науки" знайшов чотири тези, що надають особливої радикальності та однозначності початковому варіанту теорії Куна: по-перше, – це теза про монополію парадигм на етапі нормальної розвитку науки, про те, що парадигма не терпить конкуренції; по-друге, – теза про несумісність, непорівнянність нових парадигм із старими; по-третє, – теза про відсутність проміжного періоду чи ланок між старою і новою парадигмами; по-четверте, –

теза про миттєву і повну зміну парадигм [10, с. 34–35]. У другому виданні праці Куна відсутні підстави для подібних висновків.

Більш пізній, скоригований підхід Т.Куна полягав у наступному. *По-перше*, було скориговано вчення про парадигми та їх взаємодію з таких основних позицій: 1) Т.Кун фактично визнає, що будь-якому етапу розвитку науки властиве одночасне співіснування різних наукових парадигм як виявів конкуруючих підходів у науці; 2) не всі парадигми є несумісними; 3) між різними парадигмами можливі різноманітні форми взаємодії: вони можуть перекривати одна одну та взаємопроникати. *По-друге*, певної корекції чи уточнення зазнало вчення про наукові революції. Під час них парадигми не змінюють одна одну миттєво. Існує багатство перехідних форм трансформації (модернізації) наукового знання.

Ці нові суттєві аспекти аналізу становлять важливе методологічне підґрунтя для дослідження складної структури міжпарадигмальної взаємодії в історії розвитку економічної теорії. Формою реалізації такої взаємодії, на наш погляд, є синтез економічних парадигм, який можна спостерігати впродовж історичного розвитку економічної теорії. Прикладами можуть слугувати синтез класичної та маржинальної теорій цінності (А.Маршалл, М.Туган-Барановський), кейнсіансько-неокласичний синтез (Дж.Хікс, П.Семюелсон), неонституціоналізм як продукт синтезу неокласичної методології та традиційного (старого) інституціоналізму (Р.Коуз, Дж.Б'юкенен) та ін. Системне вивчення феномену міжпарадигмального синтезу збагачує фахівців розумінням окремих закономірностей розвитку економічної теорії.

Таким чином, у більш пізніх уточненнях Т.Куна одночасно визнається одночасне співіснування різних парадигм та наявність множинності перехідних форм їх взаємодії. Ці уточнення, усуваючи стилістичні розбіжності, спрямовані на рішуче подолання сприйняття даної теорії як одно- чи монопарадигмального варіанта розвитку науки. Надалі ідея парадигмального плюралізму знайшла ще більш явний та акцентований вираз у концепції кон-

куруючих науково-дослідницьких програм відомого британського філософа І.Лакатоша [9, с. 322–329; 6, с. 14–16], а також методологічного анархізму П.Фейєрабенда, одним з найвідоміших і найрадикальніших послідовників якої в галузі економічної теорії є відомий американський учений Д.Макклоскі. У цілому нові інтелектуальні течії в історії та філософії науки вплинули на формування " нової методологічної традиції" в економічній науці. Її представники – М.Блауг, Г.Мюрдаль, Б.Колдуелл, Д.Макклоскі та інші – виступають прихильниками принципу методологічного плюралізму.

Узагальнюючи сказане, можна зробити висновок про важливе методологічне значення новаторських досліджень у галузі філософії науки для більш повної та реалістичної аналітичної реконструкції складного і багатогранного процесу науково-теоретичного розвитку в історії економічних учень. "Відносно всіх цих рис науці ще судитиметься багато дізнатись", – такими словами завершував своє дослідження Т.Кун [7, с. 16]. Отже, їх повною мірою можна переадресувати вітчизняним ученим, оскільки науковий простір для подальших економічних і міждисциплінарних досліджень є досить широким.

1. Блауг М. Методология экономической науки, или Как экономисты объясняют. Пер. с англ. / Науч. ред. и вступ. ст. В.С.Автономова // *Вопр. экономики*. – 2004. 2. Леоненко П.М. Методологичні аспекти історії української економічної думки (XIX–XX ст.). – К, 2004. 3. Історія економічних учень. Підручник / За ред. В.Д.Базилевича – К., 2004. 4. Гайдай Т.В. Неонституціоналізм та його аналітично-дослідницький потенціал // *Економіка України*. – 2003. – № 9. 5. Гайдай Т.В. Методологія сучасної економічної теорії / Методологія сучасного історико-економічного аналізу. – 2002. – № 4–5. 6. Гайдай Т.В. Цілісність та багатоманітність економічної теорії як об'єкт історико-економічного аналізу // *Вісн. Київ. ун-ту. Економіка*. – 2004. – Вип. 68. 7. Кун Т. Структура наукових революцій: Пер. с англ. – М., 2001. 8. Masterman M. The nature of paradigm // In Lakatos I. and Musgrave A. *Criticism and the Growth of Knowledge*. – Cambridge, 1970. 9. Лакатос І. Історія науки і її раціональні реконструкції // Кун Т. Структура наукових революцій: Пер. с англ. – М., 2001. 10. Watkins J.W.N. Against "normal science" // Lakatos I. and Musgrave A. *Criticism and the Growth of Knowledge*. – Cambridge, 1970.

Надійшла до редколегії 11.10.04

А.І. Ігнатюк, канд. екон. наук

ПРОЦЕСИ ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАНЬ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНА

Проаналізовано причини, наслідки процесів злиття та поглинання, їх особливості в Україні.

Are analyzed reasons, issues of processes merger and acquisition and its features in Ukraine.

На формування структури ринків, рівень концентрації галузевих ринків України впливають процеси злиття та поглинання фірм. Аналіз цих процесів у розвинених країнах дозволяє простежити певні закономірності, визначити їх вплив на концентрацію ринків товарів і послуг, а також на розвиток економіки країни в цілому.

Злиття – це поєднання двох або кількох підприємств, унаслідок чого виникає нове підприємство. За кордоном поняття "злиття" та "поглинання" не мають чіткого розмежування. Навіть англійські аналоги понять мають неоднозначне значення: *Merger* – поглинання (шляхом придбання цінних паперів або основного капіталу), злиття (компаній); *Acquisition* – придбання (наприклад, акцій), поглинання (компанії); *Merger and acquisitions* – злиття та поглинання компаній. Існують спроби по-різному тлумачити ці поняття. Визначення розрізняються як у межах законодавства окремої країни, так і між країнами [1].

У практиці розвинених країн злиття можуть здійснюватися шляхом: 1) передачі акцій або активів, включаючи конверсію боргових зобов'язань в акціонерний капітал; 2) купівлі компаній її менеджерами; 3) перехресної

участі в радах директорів або взаємне володіння акціями (взаємна участь у капіталі); 4) утворення спільних підприємств (мається на увазі широке визначення, що передбачає будь-яку угоду, у межах якої операції двох або більшої кількості фірм частково інтегровані у функціональному відношенні, тобто наявність факту участі в акціонерному капіталі не потребується і тому тут мова йде про договірні підприємства та "стратегічні спілки").

При аналізі випадків злиття фірм угоди розподіляють на три категорії залежно від взаємовідносин між компаніями, що поєднуються, у галузі конкуренції. Перша – горизонтальні злиття, коли одна компанія купляє іншу, яка виробляє або продає ті ж самі або аналогічні товари в тому ж самому регіоні, і таким чином знищує конкуренцію між двома компаніями. Друга – вертикальні злиття, коли одна компанія купляє або споживача, або постачальника. Третя – конгломератні злиття – охоплює всі інші придбання, включаючи суто конгломератні угоди, за яких сторони, що поєднуються, не мають явно економічних відносин; це злиття компаній, що виробляють типову продукцію, але працюють на різних географічних ринках; злиття компаній, що функціонально

© А.І. Ігнатюк, 2005